

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת הגיגה דף ג

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף ג

מצוות הקהל

וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לְוִי הַנְּשָׂאִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וְאֶל כָּל-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֶּץ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּמַעַד שָׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסִּכּוֹת. בָּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם. הִקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וַיִּרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֶיכֶם וּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וּבְנִיחָם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וּלְמַדּוֹ לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיכֶם כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ (דברים ל"א ט"י-י"ב)

אינו מדבר בלבד וכן אינו

שומע בלבד פטורים מראיה

נתבאר, שזה שהוא שומע ואינו מדבר, וכן זה שמדבר ואינו שומע, אף שהם בני דעת, וחיובים ברוב המצוות, פטורים הם ממצוות ראייה.

ואמרו שדבר זה למד בגזרה שווה, שכן נאמר בענין מצוות ראייה לשון ראייה "שִׁלַּשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ". וכן נאמר בענין מצוות הקהל לשון ראייה, "בָּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת".

ומעתה כשם ששומע ואינו מדבר, וכן מדבר ואינו שומע, פטורים ממצוות הקהל, [מטעם שיתבאר בעזה"י בסמוך], כך הם פטורים ממצוות ראייה.

מדבר ואינו שומע פטור מהקהל

בעניין מצוות הקהל נאמר, "לְמַעַן יִשְׁמְעוּ", ומכאן למדנו שגם מי שמדבר, אם אינו שומע, הרי זה פטור ממצוות הקהל.

שומע ואינו מדבר פטור מהקהל

בעניין מצוות הקהל נאמר, "וּלְמַעַן יִלְמְדוּ", ומכאן למדנו שגם מי ששומע, אם אינו מדבר, הרי זה פטור ממצוות הקהל.

ומתחילה היה נראה, שהסיבה לכך שזה שאינו מדבר פטור, כי אינו ראוי ללמוד, ולכן אינו בכלל הכתוב "וּלְמַעַן יִלְמְדוּ".

והקשו על כך ממעשה, שכן אותם שני אלמים שהיו בשכנותו של רבי, יש אומרים שהיו בני בתו של רבי יוחנן בן גודגדא, ויש אומרים שהיו בני אחותו של רבי יוחנן, כל זמן שהיה רבי נכנס לבית המדרש, היו נכנסים ויושבים לפניו, ומנידים בראשם כמבינים דבריו, ושפתיהם מרחשות כמי שמדבר, והתפלל עליהם רבי, ונרפאו, ונמצא שלמדו הלכתא [=משניות] וספרא וספרי וכל התלמוד, ולמדו כל זאת אף על פי שלא היו יכולים לדבר, הרי שהשומע ואינו מדבר מסוגל ללמוד.

ועוד הקשו, שכן אם השומע ואינו מדבר אינו מסוגל ללמוד, אם כן מה ששומע אינו כלום, והרי הוא כמי שאינו שומע, ודי בפסוק "לְמַעַן יִשְׁמְעוּ", ללמד, שגם הוא פטור הוא ממצוות הקהל.

ומסקנת הסוגיה, שאמנם השומע ואינו מדבר ראוי ללמוד, והסיבה לכך שהוא פטור

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף ג

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

מראה, כי כשנאמר "וּלְמַעַן יִלְמְדוּ", הכוונה היא "וּלְמַעַן יִלְמְדוּ", כלומר שילמדו אחרים, להוציא שומע ואינו מדבר, שאף שראוי ללמוד, **אינו ראוי ללמד אחרים**.

חרש באזנו אחת פטור מראה

אמר רבי תנחום, חרש באזנו אחת פטור מן הראיה. **שנאמר**, "בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל **בְּאֲזְנֵיהֶם**" (דברים ל"א י"א), דווקא מי ששומע בשתי אוזניו.

קריאת המלך בהקהל באופן שישמעו כולם

כשהמלך קורא את התורה בהקהל, הוא צריך לקרוא אותה לפני כל הבאים לעזרה. **שנאמר**, "תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל". וצריך לקרוא בקול באופן שישמעו כולם, שנאמר "**לְמַעַן יִשְׁמְעוּ**".

חיגר ברגלו אחת פטור מראה

אמר רבי תנחום, חיגר ברגלו אחת פטור מן הראיה. **שנאמר**, "שֶׁלֶשׁ רַגְלִים תַּחַג לִי בַשָּׁנָה" (שמות כ"ג י"ד), לומר שיש לבוא בשתי רגלים. ולפיכך, זה שמהלך על רגל אחת בלבד פטור.

בעלי קבין פטורים מראה

מי שנחתכה רגלו, נותן קב קטן בסוף שוקו, וממלא אותו מוכין, וסומך סוף שוקו עליו.

ואמרו שבעלי קבין פטורים מהראיה. **שנאמר** בענין ראייה "שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָה". **ופעמים הם רגלים**, כמו שנאמר "תִּרְמָסְנָה רַגְלֵי רַגְלֵי עֲנִי פְּעָמֵי דָלִים" (ישעיהו כ"ו ו'). וכן "מָה יָפוּ פְּעָמֶיךָ בַּנְּעָלִים בַּת נְדִיב חֲמוּקֵי יִרְכִּיךָ כָּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֶׂה יְדֵי אֲמֹן" (שה"ש ז' ב').

ואם כן כשאמר הכתוב "שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָה", הכוונה לבני אדם שיש להם רגלים, להוציא בעלי קבין.

"מָה יָפוּ פְּעָמֶיךָ בַּנְּעָלִים בַּת נְדִיב"

כך דרש רבא את הכתוב, "מָה יָפוּ פְּעָמֶיךָ בַּנְּעָלִים בַּת נְדִיב".

"מָה יָפוּ פְּעָמֶיךָ בַּנְּעָלִים", כמה נאים רגליהם של ישראל בשעה שעולים לרגל.

"בַּת נְדִיב", בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב כפי שיתבאר.

אברהם אבינו נקרא נדיב

אברהם אבינו נקרא נדיב, על שם שהיה ראשון שנדבו לבו להכיר בוראו.

ולכן נאמר, "נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עִם אֱלֹקֵי אַבְרָהָם" (תהלים מ"ז י'). כלומר, אף שהקדוש ברוך הוא הוא גם אלוקי יצחק ויעקב, בכתוב המדבר בנדיבי עמים, **הם הגרים המתנדבים לקבל עליהם עול מצוות**, נקרא הקדוש ברוך הוא אלוקי אברהם, שהוא היה הראשון לנדיבים, שהיה תחילה לגרים.

"וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מֵיִם"

בענין הבור שהשליכו את יוסף לתוכו נאמר, "וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶתֹּ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מֵיִם" (בראשית ל"ז כ"ד).

ואמר רב כהנא, דרש רב נתן בר מניומי משום רבי תנחום, ממשמע שנאמר "וְהַבּוֹר רַק" איני יודע שאין בו מים? אלא **רק מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו**.

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף ג

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

רבי יהושע מבקש לדעת

מה חידוש היה בבית המדרש

מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר חסמא, שהלכו להקביל את פני רבי יהושע בפקיעין, שהיה אותו היום יום טוב, וחייב אדם לכבד את רבו בהקבלת פנים.

אמר להם, מה חידוש היה בבית המדרש היום?

אמרו לו, תלמידיך אנו, ומימיך אנו שותים, ואין לנו לדבר בפניך.

והסיבה שאמרו לו כן, ולא לא רצו להשיבו מיד מה חידוש היה בבית המדרש, משום מעשה שהיה כעין זה, ברבי יוסי בן דורמסקית שהלך להקביל פני רבי אליעזר, וכששאלו מה חידוש היה בבית המדרש, השיבו מיד, ובא רבי אליעזר לידי הקפדה, לענוש את רבי יוסי בעיניו, [כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך].

אמר להם רבי יהושע, אף על פי כן, **אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש**. שבת של מי היתה?

שבאותו הזמן שמשו בנשיאות יחד, רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה, והיו דורשים לסירוגין, ולפיכך שאל מי היה דורש באותה שבת.

והשיבו לו, **שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה**.

שאל, ובמה היתה הגדה היום?

ואמרו לו, **בפרשת הקהל**.

ולהלן יתבארו בעזה"י שלוש דרשות שאמרו לו, ממה שדרש רבי אלעזר בן עזריה.

[דרשה א] למה הכל באים להקהל

דרשה ראשונה שאמרו לו, היא מה שדרש רבי אלעזר בן עזריה על הכתוב, "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם וישמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" (דברים ל"א י"ב).

אם אנשים באים ללמוד, ונשים באות לשמוע, טף למה באים? כדי ליתן שכר למביאייהם.

וכששמע זאת רבי יהושע, אמר להם, מרגלית טובה היתה בידכם, ובקשתם לאבדה ממני?

[דרשה ב] בענין שבח ה' וישראל זה לזה

דרשה שניה שאמרו לו, היא מה שדרש רבי אלעזר בן עזריה על הכתוב, "את ה' האמרת [=שבחת] היום להיות לך לאלקים וללכת בדרכיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטי ו לשמע בקלו. וה' האמירך היום להיות לו לעם סגלה כאשר דבר לך ולשמר כל מצותיו" (דברים כ"ו י"ז-י"ח).

אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, כלומר שבחתם שבח אחד ומיוחד לומר אין כמוך, לכך בחרנוך לאלוה, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם.

אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר, "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" (דברים ו' ד').

ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם. שנאמר, "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלך האלקים לפדות לו עם לשום לך שם גדלות ונראות לגרש מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים" (דה"י א' י"ז כ"א).

[דרשה ג] בענין דברי התורה ולומדיה

ועוד אמרו לו דרשה שלישית, שדרש רבי אלעזר בן עזריה על הכתוב, "דברי חכמים כדברנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרעה אחד" (קהלת י"ב י"א).

"דברי חכמים כדברנות", נמשלו דברי תורה לדרבן, הוא המקל שמכוון בו את הבקר וקרוי גם מלמד הבקר. לומר לך, מה דרבן זה, מכוין את הפרה לתלמיה כלומר לשורות החרישה,

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף ג

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

להוציא חיים לעולם, אף דברי תורה מכוונים את לומדיהם מדרכי מיתה לדרכי חיים.

ולא תאמר, שגם לענין זה נמשלו דברי תורה לדרבן, לומר, כשם שדרבן מטלטל, כך דברי תורה מטלטלים ונתונים לשינויים. שנאמר "וּכְמִשְׁמֵרוֹת", כלומר דברי תורה הם כמסמר שהוא קבוע.

ולא תאמר שגם לענין זה נמשלו דברי תורה למסמר, לומר, שכשם שמסמר מחסר את הכותל שהוא ננעץ בו, כך דברי תורה מחסרים את מי שמכניסים ללבו. שנאמר "נְטוּעִים", לומר לך, כשם שהנטיעה פרה ורבה, כך דברי תורה פרים ורבים.

"בְּעֵלֵי אֶסְפוֹת", אלו תלמידי חכמים, שיושבים אסופות אסופות, ועוסקים בתורה, הללו מטמאים, והללו מטהרים, הללו אוסרים, והללו מתירים, הללו פוסלים, והללו מכשירים.

שמא יאמר אדם, היאך אני למד תורה מעתה הרי יש בכל דבר כמה דעות ואם כן אין זו תורה אחת. תלמוד לומר, כולם "נִתְּנוּ מִרְעָה אֶחָד", אל אחד נתנם, ואין לך מבני המחלוקת מי שיביא ראיה מתורת אלוה אחר, אלא כולם מביאים ראיה מתורת אלקינו, פרנס אחד הוא משה אמרם, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא, שנאמר, "וַיִּדְבֹר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאִמֹר" (שמות כ"א).

ואין לך מביא ראיה מדברי נביא הבא לחלוק על משה רבינו.

אף אתה עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך לב מבין לשמוע את דברי מטמאים, ואת דברי מטהרים, את דברי אוסרים ואת דברי מתירים את דברי פוסלים ואת דברי מכשירים, כלומר, מאחר שכולם לבם לשמים, עשה אזנך שומעת ולמוד, ודע דברי כולם, וכשתדע להבחין אי זה יכשר, קבע הלכה כמותו.

שבח רבי אלעזר בן עזריה

כששמע רבי יהושע מתלמידיו את כל הדרשות הללו שדרש רבי אלעזר בן עזריה, אמר להם בלשון הזה, אין דור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו.

עמון ומואב בשביעית

מעשה ברבי יוסי בן דורמסקית, שהלך להקביל פני רבי אליעזר בלוד.

אמר לו רבי אליעזר, מה חידוש היה בבית המדרש היום?

והשיב רבי יוסי, נמנו וגמרו, עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית. כלומר תקנו תקנה זו, שבני ישראל הדרים בעבר הירדן בארץ עמון ומואב שכבשו מסיחון ומעוג, שהם זורעים שדותיהם בשביעית, בשנה שביעית יהיו מעשרים מעשר עני.

שבארץ ישראל בשנה ראשונה ושניה ורביעית וחמישית מעשרים מעשר ראשון ומעשר שני, ובשנה שלישית וששית מעשרים מעשר ראשון ומעשר עני, אבל בשביעית אין זורעים, ואין בה מעשרות כלל.

ובארץ עמון ומואב שלא קדשו עולי גולה להיות כארץ ישראל, זורעים בהן, ויש לעשר את התבואות, והתקינו לעשר מעשר עני.

הוקשה הדבר בעיני רבי אליעזר, שנתן רבי יוסי עטרה לאותו דורש, והלא מימות אנשי כנסת הגדולה היתה תקנה זו, ולפיכך אמר לרבי יוסי, "יוסי, פשוט ידיך וקבל עיניך", פשוט רבי יוסי ידיו, וקבל את עיניו.

בכה רבי אליעזר ואמר, "סוד ה' לִירְאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעֵם" (תהלים כ"ה י"ד), ופנה לרבי יוסי, ואמר לו, לך אמור להם, אל תחושו למניינכם, כלומר, אל יהי לכם שום חשש

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת הגיגה דף ג

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

וגמגום במה שמיניתם ותיקנתם, שהרי הסכמתם להלכה, כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו, ורבו מרבו, הלכה למשה מסיני, עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית.

והטעם לכך, כי הרבה כרכים כבשו עולי מצרים, ולא כבשו עולי בבל, מפני שקדושה ראשונה שקידש יהושע, קדשה לשעתה, ולא קדשה לעתיד לבא, אבל קדושה שניה שקדשו בימי עזרא, קדשה לעולם, ולכן יש מקומות כארץ עמון ומואב, שהניחו ולא קדשו, כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית, שיזרעו בהם ויהיה לעניים לקט שכחה ופאה וכן מעשר עני, וברשות החכמים היה להטיל עליהן איזה מעשר שירצו, לפי שאינן חייבין מן התורה.

תנא, לאחר שנתיישבה דעתו של רבי אליעזר, אמר, יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן, וחזרו.

השוטה

שוטה שאין בו דעה, פטור מהמצוות, ומהעונשים, ואין קניינו קניין.

וביארנו בברייתא, שהעושה את שלושת הדברים הבאים הרי זה נחשב שוטה. (א) היוצא יחידי בלילה. (ב) והלן בלילה בבית הקברות. (ג) והמקרע את כסותו.

ואם עשה את הדברים הללו שלא כדרך שטות, כגון שיצא יחידי בלילה, כי היה בהול להגיע למקום מסוים. וכגון לן בבית הקברות, כי יצא לקבור את המת, וחשיכה לו שם, והחליט לישון שם. וכגון מקרע כסותו לצורך מסוים, דין פשוט הוא, שאפילו אם עשה את כל הדברים הללו יחד, אינו נידון כשוטה.

ונחלקו חכמים, מה דינו כשעשה את הדברים הללו דרך שטות, כלומר שלא נראה לנו טעם הגון למעשהו.

לדעת רבי יוחנן, אפילו אם עשה רק אחד מהדברים הללו דרך שטות, הרי זה מוחזק לשוטה, והוא הדין אם עשה דברים אחרים דרך שטות, שאין השלוש הללו אלא דוגמאות למעשים של שטות.

ולדעת רב הונא, אם עשה רק מעשה אחד דרך שטות, עדיין לא הוחזק לשוטה, כי יש לחוש שמא יש טעם למעשה שעשה, ולא מחמת שטות עשה. כגון שלן בבית הקברות, כדי שתשרה עליו רוח טומאה כלומר רוח שדים שיסייעוהו להיות מכשף. וכגון שיצא יחידי בלילה, מחמת גנדרופס, [רש"י שמע שהוא חולי האוחז מתוך דאגה. ולרש"י עצמו נראה שהוא מי שנתחמם גופו, ויוצא להתאוורר]. וכגון שמקרע כסותו משום שהוא בעל מחשבות.

ורק אם עשה את כל שלושת הדברים הללו, שוב אין לומר בכל אחד יש לו טעם למה שעשה, אלא הכל עשה מחמת שטות, והוחזק לשוטה לכל דבר.

וכן הדין אם עשה שלושה דברים אחרים דרך שטות, כל שעשה שלושה מעשים של שטות, הוחזק לשוטה לכל דבר.

וזה כדרך שאמרו לענין שור שנגח שלוש בהמות שונות, כגון שור גמל וחמור, שמעתה הוחזק כנגחן לכל דבר.

ואמר רב פפא, שמצינו ברייתא בה מבואר כדברי רבי יוחנן, שעל ידי מעשה אחד הוחזק לשוטה. ואם רב הונא היה יודע ברייתא זו, היה חוזר בו. שכך שנינו באותה ברייתא, איזהו שוטה? זה המאבד כל מה שנותנים לו.

הרי שבמעשה אחד, מוחזק שוטה גמור.

ונסתפקו בגמרא, מה הדין אם חזר בו ממעשה שטות של מקרע כסותו, האם מעתה חזר לגמרי מהיות שוטה, או שרק בדבר זה חזר בו. ונשאר הספק בתיקו.